

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ศีลธรรมตามทัศนะของค่านิยมเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง และเป็นเรื่องก่อนประสบการณ์ เป็นอิสระจากเรื่องเชิงประจักษ์ทั้งหมดตามคำกล่าวของค่านิยม เหนือในการตัดสินค่าทางศีลธรรม คือเจตนาดี (Good Will) ก็เป็นเช่นเดียวกัน คือเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง ปราศจากเงื่อนไข หน้าที่ทางศีลธรรมอยู่ในฐานะของพันธะผูกมัด (Obligation) เป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ พื้นฐานของพันธะผูกมัดจะไม่สามารถหาพบในธรรมชาติของมนุษย์ หรือจากสภาวะแวดล้อมในโลกที่มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ แต่ต้องหาด้วยวิธีก่อนประสบการณ์ของการคิดด้วยเหตุผลบริสุทธิ์ กฎศีลธรรมมีอำนาจบังคับให้ทำตามอย่างเด็ดขาด ค่านิยมเสนอแนวคิดปรัชญาทางศีลธรรมของเขาผ่านความขัดแย้งของกลุ่มตรงข้ามในธรรมชาติของมนุษย์ไว้ ดังนี้

กลุ่มตรงข้ามแรกได้แก่กลุ่มตรงข้ามของแรงจูงใจในการกระทำ (Motive) อันได้แก่ แรงจูงใจที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ กับแรงจูงใจที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึก ค่านิยมกล่าวว่าการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์นั้นจะเกิดขึ้นจากแรงจูงใจเพียงสองประการนี้เท่านั้น และมีแต่เพียงแรงจูงใจที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่เท่านั้นที่มีค่าทางศีลธรรม เพราะเหตุว่าความสำนึกในหน้าที่นั้นมาจากส่วนของมนุษย์ในโลกแห่งเหตุผล

กลุ่มต่อมาได้แก่กลุ่มตรงข้ามของพฤติกรรมที่มีอิสระภาพและการตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งอื่น ค่านิยมบัญญัติศัพท์ที่ใช้กับพฤติกรรมที่เป็นอิสระภาพว่า อัตตาคณัติ (Autonomy) และพฤติกรรมที่ถูกควบคุมด้วยสิ่งอื่นว่า อัญญาณัติ (Heteronomy) ค่านิยมเห็นว่าเมื่อมนุษย์ใช้เหตุผลในการควบคุมพฤติกรรมของตนเท่านั้น มนุษย์จึงจะมีอิสระภาพในตนเอง เพราะมนุษย์สามารถอาศัยความสามารถของเหตุผลในการสร้างกฎขึ้นและปฏิบัติตนภายใต้กฎที่ตนเองสร้างขึ้นมา แต่ถ้ามมนุษย์ปฏิบัติตนตามอำนาจของกิเลสตัณหา หรือปฏิบัติตนด้วยการคาดหวังผลประโยชน์ที่จะ

เกิดขึ้นตามมา พฤติกรรมของมนุษย์ก็ปราศจากอิสรภาพ เพราะถูกควบคุมหรือกำกับด้วยสิ่งอื่น การตัดสินใจจึงเป็นการตัดสินใจด้วยเจตนาที่มีเงื่อนไขจากแรงโน้มน้าวของบางสิ่งเท่านั้น

คู่ต่อมาได้แก่คู่ตรงข้ามของคำสั่งแบบเด็ดขาดและคำสั่งแบบมีเงื่อนไข คำสั่งแบบเด็ดขาด (Categorical Imperative) เป็นคำสั่งที่สั่งให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือไม่ให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่มีเงื่อนไข ไม่คำนึงถึงผลที่เกิดตามมาจากการกระทำตามคำสั่งนั้น เป็นคำสั่งที่สมบูรณ์อยู่ในตัวเอง การกระทำตามคำสั่งนั้นเป็นการกระทำที่มีค่าอยู่ในตัวของมันเอง หรือเป็นความดีและถูกต้องในตัวของมันเอง ค่าหรือความดีของมันไม่ใช่เพราะผลที่เกิดมาจากการกระทำ รูปแบบของคำสั่งแบบเด็ดขาดก็คือ จงทำสิ่งนี้ เพราะการทำสิ่งนี้นั้นดีในตัวของมันอยู่แล้ว

กฎศีลธรรมตามทัศนะของค่านที่มีลักษณะเป็นปรนัยนอกเหนือประสบการณ์ มีลักษณะเป็นคำสั่งเด็ดขาด คือไม่ขึ้นกับเงื่อนไข ไม่เกี่ยวข้อง กับผลของการกระทำ ไม่คาดหวังต่อผลที่จะบรรลุถึง มนุษย์สร้างหลักการ (Maxim) ขึ้นมาจากความสามารถทางเหตุผลบริสุทธิ์เพื่อเป็นหลักการสำหรับตรวจสอบการปฏิบัติ ให้มีความสอดคล้องกับกฎศีลธรรมที่เป็นสากล หลักการนั้นจะเป็นหลักการที่มีแต่รูปแบบไม่มีเนื้อหา และจะมีรูปแบบใหญ่ ๆ ๓ รูปแบบ คือ

๑) หลักของความเป็นสากล (The principle of Universality)

๒) หลักสำหรับมนุษย์ในฐานะที่มีเป้าหมายในตัวเอง (The Principle of Humanity as an end – in – itself)

๓) หลักของความเป็นอิสระในตัวเอง (The Principle of Autonomy)

จะเห็นได้ว่าแนวคิดในเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมของค่านั้น แม้ค่านจะใช้มุมมองจากหลาย ๆ มุมที่แตกต่างกัน แต่แนวคิดที่ต่างมุมมองเหล่านั้นก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบและระเบียบเป็นเอกภาพ และมุ่งตรงสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน คือคุณค่าความมีศักดิ์ศรีและความมีอิสรภาพเสรีภาพของมนุษย์ในฐานะของสัตว์ที่มีเหตุผล และโดยอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาเจตจำนงของมนุษย์ให้กลายเป็นเจตนาดีที่เป็นพื้นฐานแห่งความดีอันสมบูรณ์

ศีลธรรมตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท มีทั้งส่วนที่เป็นเรื่องก่อนประสบการณ์และส่วนที่เป็นเรื่องของประสบการณ์ ศีลธรรมในส่วนที่เป็นเรื่องก่อนประสบการณ์ คือส่วนของโลกุตระซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุด (นิพพาน) เป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนศีลธรรมในเรื่องหลัง

ประสบการณ์ คือศีลธรรมในส่วนที่เป็นโลกียะ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎแห่งกรรม มีหลักการว่า ทำอย่างไร ได้ผลอย่างนั้น ทำดี ย่อมได้รับผลดี ทำชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

หน้าที่ทางศีลธรรมมีสองลักษณะตามสถานะของบุคคล สำหรับประชาชนทั่วไปไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเป็นข้อผูกมัด พุทธปรัชญาเถรวาทเพียงแต่ชี้ให้เห็นคุณค่าในการปฏิบัติว่าควรทำอะไรเท่านั้น แต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สภาวะแวดล้อมเกื้อกูลต่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุด เป็นชุมชนตัวอย่าง และเป็นแกนกลางในการเผยแผ่คำสอน พระภิกษุจึงมีหน้าที่ทางศีลธรรมที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และถือเป็นพันธะผูกมัด หน้าที่ทางศีลธรรมต้องสัมพันธ์กับเป้าหมายคือการดับทุกข์หรือทำให้ทุกข์น้อยลง โดยมุ่งไปที่การแก้ต้นเหตุของทุกข์ กล่าวคือการละหรือลดอกุศลมูลคือความโลภความโกรธความหลงให้น้อยลงจนหมดไปในที่สุด

หลักการหรือวิธีการในการทำหน้าที่ทางศีลธรรม ได้แก่หลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือการเว้นความชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักการทั่วไป และมีรายละเอียดในการปฏิบัติด้วยหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลก็คือหลักที่ใช้ปฏิบัติเพื่อละความชั่ว สมาธิเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำความดี ปัญญาเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำใจให้บริสุทธิ์

กฎแห่งกรรมถือเป็นกฎศีลธรรม กรรมคือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เจตนาจึงเป็นหัวใจของการทำหน้าที่ทางศีลธรรม เจตนาหรือเจตจำนงของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะเลือกทำหรือไม่ทำอะไร เมื่อมนุษย์มีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกทำ มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบในสิ่งที่เขาทำ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ทางศีลธรรมของตนอย่างไม่อาฆง利เคียด กฎแห่งกรรมจึงเป็นกฎแห่งการรับผิดชอบของมนุษย์ และเนื่องจากกฎแห่งกรรมเป็นกฎของธรรมชาติ กฎแห่งกรรมจึงเป็นกฎที่เด็ดขาดเที่ยงตรง เพราะมันเป็นกฎที่ไม่ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือการตัดสินใจของใคร เพราะฉะนั้นกฎแห่งกรรมจึงมีลักษณะเป็นปรนัย อีกประการหนึ่ง กฎแห่งกรรมคำนึงถึงทั้งตัวการกระทำและผลของมัน กล่าวคือคำนึงถึงทั้งตัวเจตจำนง และผลที่เจตจำนงนั้นทำให้เกิดขึ้น

ปรัชญาทางศีลธรรมของทั้งสองทัศนะนั้น โดยหลักการแล้วถือว่ามีความคิดเหมือนกัน กล่าวคือทั้งสองทัศนะเห็นว่าคุณค่าของศีลธรรมอยู่ที่ตัวหลักการก็คือเจตนา คำนึงถือว่าเจตนาดีเป็นความดีเพียงอย่างเดียวที่ดีโดยไม่มีเงื่อนไข ความดีนั้นสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท

วาทเห็นว่าเจตนาเป็นสิ่งที่ตัดสินว่าการกระทำนั้นดีหรือไม่ เพราะกรรมหรือการกระทำนั้นคือตัวเจตนา ต่างกันเพียงว่าค่าน้ำเห็นว่เจตนาดีนั้นเป็นความดีโดยไม่เกี่ยวข้องกับผลของมัน แต่สำหรับพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นแม้จะเห็นว่าเจตนาดีนั้นจะมีผลที่ดีก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่ากรกระทำด้วยเจตนาดีจะต้องหวังผลของการกระทำ เพียงแต่พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ากฎแห่งกรรมหรือกฎแห่งการกระทำนั้นเป็นกฎธรรมชาติที่เที่ยงตรง ทำอย่างไรก็ต้องมีผลอย่างนั้น การไปคาดหวังต่อผลอย่างไร ก็ย่อมไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงผลของมันได้ การสอนให้รู้เรื่องกฎแห่งกรรมนั้นไม่ได้สอนเพื่อให้คาดหวังผลจากการกระทำ แม้ว่าการสอนหลักกฎแห่งกรรมว่ากรรมย่อมมีผลเสมอ นั้น ก็โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์กระทำสิ่งที่ถูกต้องมีคุณค่า

แนวคิดที่เหมือนกันอีกประการหนึ่งก็คือ ทั้งสองทัศนะเห็นว่าการกระทำที่ถูกต้องและมีค่าทางศีลธรรมนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่มีพื้นฐานอยู่บนสติปัญญา (ค่าน้ำใช้คำว่าเหตุผล) ไม่ใช่การกระทำที่มาจากอารมณ์ความรู้สึกหรือกิเลสตัณหา ต่างกันแต่ในรายละเอียดคือ ทัศนะของค่าน้ำจะถืออย่างเคร่งครัดตายตัวว่า การกระทำที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึก จะไม่มีค่าทางศีลธรรมเลย แม้จะเป็นอารมณ์ความรู้สึกในฝ่ายบวก เช่น การกระทำที่เกิดความเมตตากรุณาหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จะไม่มีค่าทางศีลธรรมในทัศนะของค่าน้ำ แต่สำหรับแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีความยืดหยุ่นกว่า โดยเห็นว่าการกระทำที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกในฝ่ายบวกนั้นมีค่าทางศีลธรรม เช่นการเสียสละ หรือการแบ่งปันด้วยความเมตตาในฐานะเพื่อนมนุษย์ การช่วยเหลือด้วยความกรุณาต่อคนอื่น ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลจิต แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองแนวคิดต่างก็มีจุดหมายเดียวกันคือความมีอิสรภาพของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มความหมายของคำว่ามนุษย์ที่แท้จริง

๕.๒ ข้อวิจารณ์ของผู้วิจัย

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดปรัชญาทางศีลธรรมของค่าน้ำนั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างจะตายตัวและเคร่งครัดเกินไป ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งกับความรู้สึกในชีวิตจริงของมนุษย์ทั่วไป เนื่องจากค่าน้ำเห็นว่ามนุษย์จะมีศีลธรรมก็ต่อเมื่อมนุษย์ทำตามหน้าที่ด้วยพื้นฐานของเหตุผลเท่านั้น การทำหน้าที่ของมนุษย์จะต้องไม่ถูกชักนำด้วยอารมณ์ความรู้สึก แม้กระทั่งการทำตามอารมณ์ความรู้สึกในฝ่ายบวก เช่นความรักหรือความสงสาร ค่าน้ำก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีศีลธรรม ประเด็นที่

ผู้วิจัยต้องการวิจารณ์ก็คือ ประเด็นเรื่องของความรักความผูกพันของมนุษย์ที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ความรักความผูกพันของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ความรักความผูกพันของสามีภรรยา เป็นต้น ความรักความผูกพันที่กล่าวมานี้มีอยู่โดยธรรมชาติในตัวมนุษย์และบางครั้งมันไม่ได้คำนึงถึงเรื่องของเหตุผล กรณีตัวอย่าง เนื่องจากปัญหาในชีวิตคู่ทำให้หญิงคนหนึ่งต้องแยกทางกับสามี เเธอนำบุตรชายคนหนึ่งแยกทางไปทำมาหาเลี้ยงชีวิตด้วยความยากลำบาก เพราะฐานะทางบ้านไม่ค่อยดีนัก เธอต้องเหินห่างทำงานรับจ้างเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูตนเองและบุตรชาย ต้องหาเงินส่งเสียบุตรให้ได้รับการศึกษา แม้จะเหินห่างลำบากยากแค้นแสนสาหัส เธอก็ยอมทนเพราะความรักและสงสารบุตรชาย บางครั้งเมื่อรู้สึกท้อแท้ต่อความยากลำบากของชีวิต แต่เมื่อมองเห็นใบหน้าและดวงตาของบุตรชาย ความรักความสงสารและความห่วงใยก็เข้มเป็นแรงกระตุ้นให้เธอต้องละทิ้งความท้อแท้ทอดอาลัยและอดทนต่อไป การกระทำของหญิงผู้นี้ในการยอมทนลำบากด้วยความรักและสงสารบุตรชายซึ่งเป็นผู้ที่รักตามธรรมชาติของเธอ ถ้าพิจารณาตามแนวคิดของค่าน้ำใจแล้ว การกระทำของหญิงผู้นี้ไม่มีค่าทางศีลธรรมเลยแม้แต่น้อย เพราะเป็นการกระทำที่ถูกชักจูงจากรู้สึกตามธรรมชาติ ไม่ได้เป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในหน้าที่ที่มีเหตุผลเป็นพื้นฐาน สมมติว่ามีหญิงอีกผู้หนึ่งประสบเหตุการณ์แบบเดียวกันกับหญิงคนแรก เธอต้องแยกทางกับสามีและนำบุตรชายไปเลี้ยงดูตามลำพัง จิตใจของหญิงคนนี้มีแต่ความทุกข์ขุ่นข้นหม่นหมอง เธอเฝ้าแต่นึกกล่าวโทษอดีตสามีที่ทิ้งให้เธอต้องลำบากเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ด้วยความคับแค้นใจต่อสามีและเคราะห์กรรมของตนเอง ความรักที่เคยมีต่อบุตรก็เหือดหายไป สิ่งที่เหลือก็มีแต่ความเกลียดชังบุตรที่เธอมองเห็นว่าเป็นตัวแทนของสามีที่ทิ้งภาระให้เธอต้องแบกรับ แต่ด้วยเหตุใดก็ตามเธอก็พยายามอดทนทำงานเลี้ยงดูบุตรและส่งให้เรียนด้วยจิตใจที่ด้านชา เพราะเธอคิดว่าเป็นหน้าที่ของเธอที่จะต้องเลี้ยงดูบุตร แม้จะปราศจากความรักหรือสงสารเลยก็ตาม ชีวิตของเธอดำเนินไปอย่างอดทน เธอไม่เคยแสดงความรักหรือผูกพันกับบุตรของเธอ แต่เธอก็เลี้ยงดูและให้บุตรได้รับการศึกษาตามสมควรตามกำลังความสามารถของเธอ จะเห็นว่าในกรณีของหญิงผู้นี้ การกระทำของเธอย่อมเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมตามแนวคิดของค่าน้ำใจ เพราะเธอทำด้วยความสำนึกในหน้าที่ แม้จะไม่มีความรักหรือความผูกพันต่อบุตรของเธอก็ตาม ทั้งสองกรณีนี้ย่อมจะก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปในเรื่องของศีลธรรม ในกรณีของหญิงคนหลังที่มีแต่ความทุกข์หม่นหมองและคับแค้นใจต่อโชคชะตาในชีวิต เธอเลี้ยงดูบุตรด้วย

ความคิดว่าเป็นหน้าที่โดยปราศจากความรัก คนทั่วไปก็อาจยอมรับได้ว่าเธอเป็นคนมีศีลธรรม แต่ในกรณีของหญิงคนแรกที่เลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและความสงสารห่วงใยโดยไม่เคยคำนึงถึงเหตุผลใด และไม่เคยคิดว่าเป็นหน้าที่ของตน แต่จะมีคนทั่ว ๆ ไปสักกี่คนที่เห็นว่าเธอไม่มีศีลธรรม และถ้าสามารถเลือกได้ เราจะเลือกเป็นบุตรของหญิงคนไหน ? เราจะเลือกเป็นบุตรของหญิงที่มีแต่ความรักและสงสารห่วงใยเราโดยที่ไม่เคยคิดถึงเรื่องของหน้าที่หรือเหตุผลใด ๆ ซึ่งตามแนวคิดของค่าน้ำที่ถือว่าไม่มีคุณค่าทางศีลธรรม หรือเราจะเลือกเป็นบุตรของหญิงที่มีแต่จิตใจที่ด้านชาด้วยความระทมทุกข์ ปราศจากความรัก แต่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเราเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของตน ซึ่งตามแนวคิดของค่าน้ำที่เห็นว่าเป็นการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรม ?

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหน้าที่ทางศีลธรรมของค่าน้ำ มีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้พบ แต่ยังไม่ได้ศึกษาโดยละเอียด ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้นักศึกษาที่สนใจควรจะได้ทำวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรจะมีการทำวิจัยว่า หลักการที่ใช้พิจารณาก่อนบริโภคน้ำปัจจัย ๔ ของพระภิกษุในพุทธศาสนาเถรวาทตรงกับทำหน้าที่ทางศีลธรรมของค่าน้ำหรือไม่ ?

๒. ควรจะมีการทำวิจัยว่า อุดมคติในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ของโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน จะถือได้ว่าเป็นการทำหน้าที่ทางศีลธรรมตามแนวคิดของค่าน้ำหรือไม่ ?